

ОЗЕЛЕНЕННЯ БУЛЬВАРІВ МІСТА КИЄВА, СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Лукаш Олексій Олегович

ORCID ID: 0000-0002-4359-3905

аспірант кафедри ландшафтної архітектури та фітодизайну
Національний університет біоресурсів і природокористування України, Україна

Науковий керівник: Кушнір Анатолій Іванович

ORCID ID: 0000-0002-1572-0284

кандидат біологічних наук, доцент кафедри
ландшафтної архітектури та фітодизайну
Національний університет біоресурсів і природокористування України, Україна

Анотація. Зелені насадження відіграють важливу роль в урбанізованому середовищі та виконують ряд важливих функцій. Метою роботи було вивчення стану озеленення бульварів міста Києва та розробки проектних пропозицій щодо його покращення. За результатами проведених досліджень проаналізовано видовий склад і якісний стан насаджень в межах бульварів міста та встановлено, що найбільш поширеними деревними рослинами є тополя італійська (пірамідальна), гіркокаштан звичайний, липа серцелиста, клен гостролистий, робінія псевдоакація, слива дрібнопильчаста (вишня дрібнопильчаста), а серед чагарників – бирючина звичайна.

Озеленення мегаполісів має надзвичайно важливе значення в умовах сьогодення та повинно вирішувати низку питань при глобальній урбанізації територій великих населених пунктів. Виділяють такі основні функції зелених насаджень у сучасному міському середовищі, як екологічна (очищення повітря, шумопоглинаюча та пилоутримуюча здатність, засвоєння вуглекислого газу та збагачення повітря киснем, фітонцидні властивості, зменшення навантаження на міські каналізаційні мережі шляхом утримання опадів, стабілізація температурного режиму та регуляція вологості, збагачення біорізноманіття та створення умов існування тварин і птахів, переробка мертвої органічної речовини і формування міських ґрунтів тощо), соціальна (забезпечення умов відпочинку, занять спортом, покращення здоров'я містян, забезпечення умов спілкування людей різних вікових категорій, створення почуття контакту з природою та інше), історико-культурна (особливо при наявності статусу об'єкта природо-заповідного фонду), економічна (збільшують вартість об'єктів нерухомості, житла, сприяють новим інвестиціям, створюють художній образ населеного пункту, формують туристичну привабливість), містобудівна (формують архітектурно-планувальний ансамбль, виступають елементом інженерної інфраструктури, утворюють санітарні зони, тощо) [1]. Місто Київ - столиця України, адміністративно-політичний, культурний, промисловий центр, найбільше місто за чисельністю, при цьому загальне сприйняття цього мегаполісу є однією зі складових якісного та стрімкого розвитку усієї країни в цілому. Одним з елементів столиці, який впливає на загальне естетичне сприйняття, є елемент озеленення у вигляді бульварів вздовж доріг та магістралей. Бульваром називають озеленену прогулянкову пішохідну ділянку, яка оточена дорожнім полотном із обох боків, може мати зони для велодоріжок, дитячих майданчиків і місць для короткочасного відпочинку [2]. Бульвари виступають засобом формування

міського простору з високими декоративними властивостями [3]. Відповідно до нормативної бази бульвари відносяться до зелених зон загального користування та мають вільний доступ для відвідування [4]. За функціональним призначенням бульвари можна віднести до вуличних зелених насаджень спеціального призначення, а основними функціями є саме екологічна та архітектурно-планувальна.

Балансоутримувачами бульварів міста Києва є спеціалізовані районні відповідно до адміністративного поділу столиці комунальні підприємства по утриманню зелених насаджень, що входять до складу Київського комунального об'єднання зеленого будівництва та з експлуатації зелених насаджень міста «Київзеленбуд», які підпорядковані управлінню екології та природних ресурсів виконавчого органу Київської міської ради (Київської міської державної адміністрації). За даними інвентаризації зелених насаджень підприємств, що входять до складу КО «Київзеленбуд», у місті обліковується 48 бульварів загальною площею 149,63 га. При обстеженні даних територій було встановлено часткову невідповідність зелених зон класичному визначенню бульвару, що розташований саме між двома магістралями з різним напрямком руху. Певні бульвари міста були реконструйовані в умовах необхідності розширення дорожнього полотна основних транспортних артерій, наприклад: бульвар Дружби народів, Чокотівський бульвар, бульвар Перова та інші. Також частина бульварів знаходиться вздовж однієї зі сторін вулиці і не брались до уваги в даній роботі.

Впродовж 2022 року нами проведено аналіз та загальний опис зелених насаджень бульварних частин міста Києва. Було обстежено 16 бульварів, проведено їх опис, що включив в себе загальну протяжність зелених зон, їх площу, кількісний та видовий склад дерев і чагарників висаджених в межах бульварів. Результати досліджень наведені в таблиці 1.

Таблиця 1.

Загальна характеристика бульварів міста Києва

№ з.п.	Назва бульвару	Протяжність, м.п.	Площа загальна, га	Кількість дерев, шт	Кількість кущів, шт
1	Бульвар Русанівський	350	1,02	224	3007
2	Бульвар Шамо	1000	2,2	480	3585
3	Бульвар Праці	350	0,97	265	9315
4	Бульвар Верховної ради	1500	3,36	767	242
5	Бульвар Вернадського	2200	8,75	1003	2152
6	Проспект Берестейський	600	0,5	366	
7	Бульвар Тараса Шевченка	2800	2,44	261	
8	Бульвар П. Вірського	600	0,5	323	
9	Між вул. Верхній Вал та вул. Нижній Вал	1400	2,29	486	
10	Вул. Бульварно-Кудрявська	50	0,4	389	67
11	Бульвар Лесі Українки	2900	1,75	672	9793
12	Бульвар Марії Приймаченко	500	1,19	76	3245
13	Бульвар по вулиці Липська	400	0,54	216	184
14	Бульвар Вацлава Гавела	4600	6,46	2144	
15	Бульвар Антонова	400	0,91	133	671
16	Бульвар Героїв Севастополя	750	1,48	497	14
Всього		20400	34,76	8302	32275

[авторська розробка]

За результатами проведених нами досліджень встановлено, що загальна протяжність зелених зон у вигляді бульварів у місті Києві становить 20400 метрів погонних, площа бульварних зон складає 34,76 га, загальна кількість дерев (переважно рядові алеїні посадки) складає 8302 шт, а кущів – 32275 шт.

Найдовшим за протяжністю серед досліджених бульварів є бульвар Вацлава Гавела, який розташований у Солом'янському районі міста (рис. 1). Бульвар створено наприкінці 50-х років XX століття [5]. Його протяжність становить 4600 метрів погонних, а основним видом дерев висаджених в межах даної зеленої зони є тополя італійська (пірамідальна) (*Populus italica* (Du Roi) Moench) – 2144 шт. У 2017 році розпочато суцільну заміну перестійних дерев на нові, а роботи проводяться на окремих ділянках по чергово відповідно до стану існуючих дерев.

Рис. 1. Бульвар В. Гавела у Солом'янському районі м. Києва

Другим за протяжність в столиці є бульвар Лесі Українки, який був створений як і попередній, наприкінці 50-х років минулого століття [6]. Даний бульвар знаходиться у центральній частині міста в Печерському районі, довжина сягає 2900 метрів погонних. Аналогічно до бульвару В.Гавела основним видом дерев є тополя італійська (пірамідальна) (672 шт.). На цьому бульварі влаштовано додатковий елемент озеленення у вигляді живоплоту з бирючини звичайної (7835 шт. рослин) та самшиту вічнозеленого (1958 шт.). Вздовж всього бульвару влаштовано систему автоматизованого поливу, що позитивно відображається на загальному стані зелених насаджень (рис. 2).

Рис. 2. Бульвар Лесі Українки у Печерському районі м. Києва

Безперечно окрасою столиці України є третій за загальною протяжністю бульвар Тараса Шевченка у Шевченківському районі міста, мальовнича магістраль столиці України, яка поєднує в'їзд до міста, із західної сторони сполучаючи проспект перемоги з центром – вулицею Хрещатик. Фактично прокладений на початку 1840-х років відповідно до генерального плану Києва 1837 року [7]. На даний час бульвар Тараса Шевченка має статус об'єкта природо-заповідного фонду України, як ботанічна пам'ятка природи місцевого значення. Цікавим історичним фактом є те, що бульвар Тараса Шевченка – єдина вулиця міста з перейменованих більшовиками у 1919 року, яка не змінила свою назву з набуттям незалежності України. В озелененні бульвару використано тополю італійську (пірамідальну).

При підборі посадкового матеріалу для використання в озелененні бульварів мегаполіса необхідно враховувати такі основні особливості, як: стійкість до екстремальних міських умов зростання, стійкість до засолення ґрунту, структура крони у відповідності до вимог лінійної посадки, дотримання правил безпеки руху, екологічна ефективність, архітектурно-художня привабливість.

В процесі проведення дослідження було встановлено видовий і кількісний склад насаджень у обстежених нами бульварах, який викладено в таблиці 2.

Таблиця 2.

Видовий склад насаджень на бульварах міста Києва

№ п/п	Назва рослин		Кількість дерев, шт	%
	українська	латинська		
1	Тополя італійська	<i>Populus italica</i> Moench	4441	53,5447
2	Гіркокаштан звичайний	<i>Aesculus hippocastanum</i> L.	1293	15,5896
3	Липа серцелиста	<i>Tilia cordata</i> Mill.	872	10,5136
4	Клен гостролистий	<i>Acer platanoides</i> L.	630	7,59585
5	Робінія псевдоакація	<i>Robinia pseudoacacia</i> L.	421	5,07596
6	Слива дрібнопильчаста	<i>Prunus serrulata</i> Lindl.	311	3,7497
7	Платан західний	<i>Platanus occidentalis</i> L.	79	0,9525
8	Дуб червоний	<i>Quercus rubra</i> L.	78	0,94044
9	Береза повисла	<i>Betula pendula</i> Roth.	72	0,8681
10	Верба біла	<i>Salix alba</i> L.	27	0,32554
11	Катальпа звичайна	<i>Catalpa bignonioides</i> Walt.	20	0,24114
12	Гроби́на звичайна	<i>Sorbus aucuparia</i> L.	11	0,13263
13	Слива Піссарді	<i>Prunus pissardii</i> Carriere	11	0,13263
14	Сосна чорна	<i>Pinus nigra</i> J. F. Arnold.	8	0,09646
15	Ясен звичайний	<i>Fraxinus excelsior</i> L.	5	0,06028
16	Туя західна	<i>Thuja occidentalis</i> L.	4	0,04823
17	Ялина колюча	<i>Picea pungens</i> Engelm.	8	0,09646
18	Груша звичайна	<i>Pyrus communis</i> L.	3	0,03617
Всього			8294	100

[авторська розробка]

Загалом деревні насадження на бульварах столиці представлені 18 таксонами, серед яких відзначаємо 6 найбільш розповсюджених:

1. Тополя італійська (пірамідальна) (*Populus italica* (Du Roi) Moench) – вид, який використовується найбільш широко при озелененні бульварів Києва, загальна кількість рослин становить 4441 шт., що складає понад 53,5 % від загальної кількості дерев. Даний вид має вузькопірамідальну крону, що максимально відповідає вимогам при посадці вздовж проїжджої частини з інтенсивним рухом автотранспорту, за біологічними особливостями досить морозостійка, добре переносить міські умови, стійка до сухості повітря, світлолюбива, димо- і газостійка. Вид швидкоростучий, був широко використовуваний в період відновлення населених пунктів після Другої світової війни у 50-ті – 60-ті роки минулого століття, та у подальшому в процесі

стрімкої розбудови столиці. Основним недоліком в практичному використанні є тривалість життя таксона та потенційна аварійність дерев даного виду у віці понад 40 років.

2. Гіркокаштан звичайний (*Aesculus hippocastanum* L.) – один з символів міста Києва та є достатньо розповсюдженим у зелених насадженнях бульварів. Загальна кількість рослин виявлена в ході обстеження склала 1293 шт., понад 15,5% від загальної кількості. За своїми характеристиками придатний для використання в міських умовах, проте беручи до уваги проблему гіркокаштану звичайного, яка пов'язана з ушкодженням каштановою мінуючою міллю в країні, подальше використання даного таксону не рекомендоване.

3. Липа серцелиста (*Tilia cordata* Mill.) налічує 872 шт. понад 10,5%. Вид стійкий до міських умов, вітростійкий але вибагливий до родючості ґрунту та не переносить засоленості що необхідно враховувати при доборі рослин для озеленення територій вздовж доріг на перспективу.

4. Клен гостролистий (*Acer platanoides* L.) зимостійкий та посухостійкий вид, але вибагливий до родючості ґрунту, чутливий до засоленості ґрунту, при виборі даного виду для створення рядових посадок на бульварах слід обирати його культивар з кулястою формою крони, адже клен гостролистий погано переносить обрізку крони (дана особливість важлива при плануванні посадок вздовж доріг). Загальна кількість рослин виявлена при обстеженні бульварів Києва склала 630 шт. – 7,5%

5. Робінія псевдоакація (*Robinia pseudoacacia* L.), на нашу думку, вид який заслуговує на найбільшу увагу при плануванні нових бульварів або при оновленні існуючих зелених насаджень, особливо беручи до уваги наявні культивари з кулястою або пірамідальною формою крони. Таксон зимостійкий, пристосований до міських умов, витримує засолення ґрунтів, димостійкий, газостійкий, швидкоростучий та на відміну від тополі пірамідальної характеризується більш міцною деревиною та довшим періодом життя, надзвичайно декоративний в період цвітіння. На сьогодні в межах обстежених бульварів налічує 421 шт., що складає 5% від загальної кількості, проте є досить перспективною рослиною для подальшого використання.

6. Слива дрібнопильчаста (Вишня дрібнопильчаста) (*Prunus serrulata* Lindl. (*C. serrulata* Lindl.) загальна кількість 311 шт. – 3,7% масово висаджена на бульварі Верховної ради у Дніпровському районі та на бульварі вздовж вулиці Липська у Печерському районі в останні роки (2017-2020). Надзвичайно декоративне дерево як за текстурою стовбура, особливо в період рясного цвітіння, проте недостатньо зимостійка, потребує захищених місць. Подальше масове використання цього виду на бульварах потребує додаткового вивчення. Даний вид більш придатний для влаштування алейних посадок у парках.

Опис виконано із використанням асортименту дерев, кущів та ліан для ландшафтного будівництва України [8]. Інші 12 таксонів зустрічаються поодинокі та лише доповнюють архітектурно-художні вигляди бульварів та на є основними елементами благоустрою. Також варто звернути увагу на використання чагарників при озелененні бульварів. Слід відмітити вдале рішення по влаштуванню живоплотів на бульварах міста, особливо в місцях підвищеного транспортного руху. При проведенні досліджень встановлено, що для влаштування живоплотів або фігурних лінійних посадок на бульварах столиці переважно використовується три види чагарників, а саме: бирючина звичайна (*Ligustrum vulgare* L.), самшит вічнозелений (*Buxus sempervirens* L.) та таволга Вангутта (*Spiraea x vanhouttei* L.). Їх кількість та відсоткове співвідношення наведено в таблиці 3.

Таблиця 3.

**Видовий склад і співвідношення кущових рослин у живих огорожах
в насадженнях на бульварах міста Києва**

№ п/п	Назва рослин		Кількість	
	українська	латинська	шт.	%
1	Бірючина звичайна	<i>Ligustrum vulgare</i> L.	26730	85,0
2	Самшит вічнозелений	<i>Buxus sempervirens</i> L.	2789	8,9
3	Таволга Вангутта	<i>Spiraea x vanhouttei</i> L.	1925	6,1
	Всього		31444	100

[авторська розробка]

Виходячи з отриманих результатів можемо зазначити, що переважна більшість живоплотів в межах бульварів створена з використанням бірючини звичайної, яка становить понад 85 % від усіх рослин, висаджених на цьому типі зелених зон. Варто зазначити, що в попередніх проведених нами дослідженнях, які стосувались живих огорож в місцях загального користування міста Києва, бірючина звичайна також є лідером серед таксонів, які використовуються при влаштуванні живоплотів.

За результатами проведених досліджень можемо сформулювати наступні висновки та пропозиції:

1. Бульвари відіграють особливе значення в системі озеленення міст, зокрема і столиці України міста Києва, виконуючи важливі архітектурно-планувальну та екологічну функції. Зелені насадження на бульварах відносяться до вуличних насаджень та повинні відповідати нормативно-правовим актам щодо безпеки руху.

2. Найбільш поширені види дерев в системі озеленення бульварів міста Києва є тополя італійська (пірамідальна) (53,5%), гіркокаштан звичайний (15,5%), липа серцелиста (10,5%), клен гостролистий (7,5%), робінія псевдоакація (5%), слива дрібнопильчаста (сакура) (3,7%). Даний асортимент потребує перегляду та внесення науково обґрунтованих змін при плануванні нових посадок на бульварах чи при проведенні їх реконструкції. При цьому слід підкреслити, що основною декоративністю даного насадження є форма і щільність крони, та необхідно враховувати на довговічність дерев і їх потенційну аварійність. Перспективними видами при озелененні бульварів можуть бути культивари дуба звичайного та платану кленолистого.

3. Чагарники в озелененні бульварів не мають широкого застосування, проте їх використання при влаштуванні живоплотів вздовж транспортних магістралей є ефективним методом для поліпшення екологічного благополуччя, зменшення шуму, затримання пилу та просторового зонування міських територій.

4. Найбільша дольова участь із чагарників, що на даний час використовуються для озеленення бульварів, належить бірючині звичайній. Вона складає понад 85 %, що на нашу думку є абсолютно обґрунтовано у відповідності з особливостями даного таксону.

Список використаних джерел:

1. Кучерявий, В. П. & Кучерявий, В. С. (2022). Озеленення населених місць: підручник для студентів вищих навчальних закладів. Львів: «Новий світ-2000».
2. Кушнір, А. І., Пушкар, В. В., Суханова, О. А. & Вакулик, І. І. (2021). Енциклопедичний словник-довідник ландшафтника. Київ: ЦП «КОМПРИНТ».
3. Кучерявий, В. П. (2023). Ландшафтна архітектура: підручник. Львів: «Новий світ-2000».
4. Наказ Міністерства будівництва, архітектури та житлово-комунального господарства України № 105 «Про затвердження Правил утримання зелених насаджень у населених

- пунктах України» (2006). Вилучено з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0880-06#Text>.
5. Вікіпедія. Бульвар Вацлава Гавела. (б. д.) Вилучено з https://uk.wikipedia.org/wiki/Бульвар_Вацлава_Гавела.
 6. Вікіпедія. Бульвар Лесі Українки (Київ). (б. д.) Вилучено з [https://uk.wikipedia.org/wiki/Бульвар_Лесі_Українки_\(Київ\)](https://uk.wikipedia.org/wiki/Бульвар_Лесі_Українки_(Київ)).
 7. Вікіпедія. Бульвар Тараса Шевченка (Київ). (б. д.) Вилучено з [https://uk.wikipedia.org/wiki/Бульвар_Тараса_Шевченка_\(Київ\)](https://uk.wikipedia.org/wiki/Бульвар_Тараса_Шевченка_(Київ)).
 8. Кузнецов, С. І., Кушнір, А. І., Левон, Ф. М., Пушкар, В. В., Суханова, О. А., Кузнецова, М. С. & Гончаренко, Б.В. (2020). Асортимент дерев, кущів та ліан для ландшафтного будівництва України. Київ: ЦП «КОМПРИНТ».